

A felelősségtudat és a lelkiismeret drámái

Rolf Hochhuth és Peter Weiss színműveiről

Lenyűgözött, borzalmas és borzalmasan lenyűgöző. — Azt hiszem, ezzel az egymásbakerülő jelzővel lehet legjobban kifejezni azt az érzést, amely először ragadja magával az olvasót, ha együltében olvassa végig Rolf Hochhuth színművét, A helytartót és Peter Weiss oratóriumának keresztelt drámáját, A vizsgálatot. Mindkét mű a lelkiismeret mardosó felelősségtudat szülőtte. Két német fró — az egyik a mai Nyugat-Németországban, a másik ma is Svédországban él, ahová Hitler elől emigrált — veti fel a felelősség kérdését. A felelősséget azért, ami Auschwitzban, ebben a hitleri halálgyárban történt. Hochhuth a katolikus baloldali, XII. Piusnak, az akkori pápának passzivitását ostromozza, mert nem mert vagy nem is akart erőiesen fellépni a zsidók elhurcolása ellen, pedig a lengyel püspöki kar már 1942-ben jelentette a Vatikánnak, ami Auschwitzban történt. Peter Weiss, aki ma sem tért haza és stockholmi nyilatkozatában legutóbb leszögezte, hogy „alapvetően teljes egészében a marxizmus—leninizmus vallom”, a frankfurti Auschwitz-per anyagát ötvözte lenyűgöző kiragadó drámai egésszé. A látszólagos tudóstáshoz illő tárgyilagosság, a tanúk és a vádlottak legfontosabb kijelentéseinek ismétlése azonban kerek egészet képez és a költői igazságszolgáltatás jegyében mutatja meg a hitleri Németország gazdasági vezetőinek érdekeltségét a kényszermunkán szenvedők kizsákmányolásában és a halálgyár hullarablásában. Nem mulasztja el azt sem, hogy célozzon arra, milyen „közletszertelethen álló” személyek a mai nyugat-német államban azok, akik annak idején hidegvérrel gyilkoltak vagy gyilkoltattak Auschwitzban: Ez nemcsak a vádlottakról derül ki, hanem a tanúk egy részéről is.

„Nyugat kegyelmezzen neki, addig míg hasznos Keleten... államérdek tiltja, hogy banditának bélyegezzük Hitler urat

— tárgyalóképesnek kell maradnia” — mondja XII. Pius 1943. októberében, amikor a Gestapo már római palotája előtt szedte össze a deportálandó zsidókat. Ezért tett nagy unszólásra még ekkor is olyan semmitmondó, általánosságban mozgó nyilatkozatot, amelyről Hitler vatikáni követé örömmel jelentette: „a pápa, bár a hírek szerint több felől is támadás érte, semmilyen demonstrációra nem ragadtatta magát a zsidók elhurcolása ellen”. Hochhuth drámájának — amely Auschwitz színrevitelével ért véget — utolsó mondataiban ismerteti ezt a narrátort, aztán hozzáfűti: „Még egy teljes estendeig dolgoztak így a gázkamrák. Csak 1944. nyarán érte el tetőfokát az öldöklés. November 26-án Himmler felrobbantotta a krematóriumokat. Két hónappal később orosz katonák szabadították ki Auschwitz utolsó foglyait.”.

„Előfordult, hogy valaki túlélte és e keresékhöz tartozom én is” — veszi fel a történet fonálát, az egyik tanú kijelentését ismertetve, Peter Weiss, amikor színműbe önti a frankfurti Auschwitz-per anyagát.

A katolikus Hochhuth után, aki szinte rezignáltan állapítja meg, hogy a halálgyár foglyait végül is „orosz katonák szabadították ki”, a magát marxista-leninistának valló Peter Weiss mondja ki az ítéletet anélkül, hogy szó szerint ítélné. Az a tény, hogy a nyugat-német Frankfurtban megtartott tárgyaláson minden vádlottól kiderült, milyen „tisztos polgári” pozíciót tölt be a háború óta, hogy a tanúk között van olyan, akit közvetlen a háború után háborús bűnösnek elítéltek, de ma már ő is „közletszertelethen álló” férfiú és végül az az „apróság”, hogy egyes tanúk, ma is vezetői olyan vállalatoknak, amelyek az auschwitzi halálgyár kényszertermékeiből vagyonsodtak a háború alatt, — mindennél többet mond. Amikor aztán az egyik vádlott az utolsó jelenet utolsó mondataiban — társai

nak hangozó helyeslése mellett — jelenti ki „mást sem csináltunk, csak a kötelességünket teljesítettük... Ma, amikor nemzetünk újra vezető helyre küzdötté fel magát, egyéb dolgokkal kellene foglalkoznunk, nem pedig olyan vádakkal, melyeket régen elavultnak kellene tekinteni” — akkor valóban le kell görödülnie a függőnynek. Hiszen ez az álláspont nem más, mint a mai nyugat-német állam hivatalos álláspontja, és ezt az egyik tömeggyilkos jelenti ki a tárgyaláson!

A katolikus Hochhuth aggodó lelkiismeret-furdalására a marxista Peter Weiss adja meg a per hiteles jegyzőkönyvi adataira támaszkodó költői választ. Csak helyeselhető, hogy ez a két remekmű röviddel egymás után, magyar nyelven könyv alakban már megjelent. (Európa Könyvkiadó kiadásai.)

Máté Iván

A három legjobb között

A napokban zajlott le Várpalotán a II. Országos Bányász Fúvószínpark Fesztivál. Az ország 46 bányászzenekara közül, kiválogatás alapján, a legjobb 12 zenekar között szerepelt a percsesi bányász szimfonikus és fúvószínpark is — igen eredményesen. Műsorával — Künnecke Tánccsüttye, Gyimesi Fáklya című műve, Grofe Grand Canyon című szvitjének 3. tétele, az Örvényen című tánc — nemcsak a közönség tapsait érdemelte ki, hanem a zsűri véleménye szerint, új hangvételű, eddig vidéken még be nem mutatott művek műsorra tűzésével és annak kifogástalan, élettől duzzadó előadásával a percsiek a legjobb három bányászzenekar közé számítják.

Baráth Lajos:

Csalódás

Az utca

sarkán állt a lány. Egyszerűségét az tette különöse, hogy sirt. Sírhatott volna másvalaki is a tízezerből, akik ott sétáltak vagy siettek, gyalogosan, villamoson és autókban a város esti neon-zuhatagában. A férfi viszont, aki észrevette a sarkon vesztegelő pityérgőt, csak ezt az egy embert látta sirni, ezért szólította meg.

A lány — bár a sírás előregitette arcát — ránézésre nem lehetett több tizenhét évesnél. Egyszerű, barna lódenkabátot viselt, feltűrt hajtokával, féllábra ereszkedve, vékony, divatos kendőskéje alól kibukó fekete hajfonattal. Szépnek és tetszetősnek tűnt. Kékesen világító fekete hajától merészen eltérő sápadtsága, finom metszésű, keleties szempárja (mely kivételesen dióbarna színben játszott, de ezt a neonfényben nem lehetett megfigyelni) és ajka, melyről talán pár órája, hogy letört a könny a macakasságot és most engedelmesen meggömbült. Mindezek eléggé vonzóvá és meghatóvá tették a lányt.

— Szülei? — kérdezte a férfi, miután megtudta, hogy a lány állás nélkül maradt, sőt pénze sincs.

— Messze laknak — és megnevezte a kisvárost is, ahol apja, anyja dolgozik.

A férfit zibongó bátorság kerítette hatalmába. Érezte, felelős ezért az emberért, segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy visszatérjen oda, ahonnan elindult, boldogságot keresni. Harmincöt éve alatt megtanulta, hogy a nők sohasem elégszenek meg a boldogulás tervével, különösen ha szépek és fiatalok még.

A lány intett, hogy nem, s a kopott lódenkabát hajtokájából kivillant hosszú, fehér nyaka.

— Szívesen meghívom... Ma kaptam otthonról csomagot...

A lány a másik lábára ereszkedett. Induló mozdulatnak is vélhette ezt a férfi, aki úgy találta, minden vigasztaló szó közül, amit eddig elmondott a lánynak, az utóbbi volt a leg hatásosabb.

— Nyugodtan feljöhetsz a lakásomra... Teljesen átfázott, majd főzünk feketét.

— Szeretnék hazautazni — mondta a lány, és elindult a férfi mellett.

— Segítek magán.

A meleg szobában levetették kabátjukat, úgy érezték, már nagyon régi ismerősök. Sima, zöld szövetroha volt a lánynak, mely szinte észrevétlenül simul testéhez, amikor ledobta túsarkú cipőjét és felfelepedett az egyik fotelba.

— Megfürdhet... ha akar — ajánlotta a férfi, s melegen nézett a lány szemébe. — Mert átfázott... — levetette kabátját, ráakasztotta a szék karjára; úgy érezte, most valóban otthoni a hangulat. Behozta a hazaát — Egyen — kínálta a lányt. — En addig letusolok...

S ahogy csobogott a melegvíz, arra gondolt a férfi, valóban segít ennek a lánynak. „Százashoz futja.” Két napja kapott fizetést, pénze bőven volt.

Bírságot a vizen

Újabb feladatokkal gyarapodott a vízi-rendőrök munkája. A meleg beköszöntésével megin- dult a vízi-idény. Sokan szállnak csónakra, növekszik a fürdőzők száma is a Dunán. Ez fokozott feladatot ró a vízi-rendőrökre. A balesetek elkerülésére, a megelőző óvórendszabályok megtartására hívják fel a „vizesek” figyelmét. A szabálytalan közlekedésnek bír- ságot a vége.

Új könyvek a miskolci könyvesboltokban

Régi adósságot törleszt könyvkiadásunk, amikor megjelent a Reviczky és Justh Zsigmond méltatlanul elfelejtett kortársának, Palágyi Lajosnak verseit Paritíja címmel. A századvég idején pusztába kiáltó szóként elhangzó Palágyi versek, valóban visszhang nélkül tűntek el. Talán csak Babits Mihály írt róla méltó megemlékezést, pedig Palágyi is azok közé tartozott, akik utat törtek a kiegyezés utáni epigon-költészettől a Nyugat forradalmáig.

Hemingway szerelmesei, a nagy író újabb kötetét kaphatják kézhez. A folyón át a fák közé a könyv címe. Erde-

mes elolvasni a fiatalon elhunyt repülőtisztnek, Antoine de Saint-Exupéry-nek három kisregényét, amely Éjszakai repülés címmel jelent meg. A szerző Korzika felett zuhan le a háború alatt, 1944-ben. Mindhárom műve repülés kaland, regényben feldolgozva.

Az idegen nyelven olvasók három új angol könyvhöz juthatnak. Az egyik Commeret Maugham műve, a The razor's edge, a másik Thornton Wilder három alkotása, köztük a nálunk is jól ismert Our Town, a harmadik pedig Kingsley Amis-nek Take a girl like you című könyve. A németül olvasóknak ajánlhatjuk

Mehring-nek, a tudományos szocializmus egyik legnagyobb német képviselőjének, Marx legjobb életrajz írójának, Aufsätze zur deutschen Literaturgeschichte című tanulmánygyűjteményét, valamint a kétkötetes Die schöne Schrift című betűtálaszt.

Végül arról is beszámolunk, hogy a Cityvox című lemez és képesalbum Balatonról és Budapestről szóló kiadványa is kapható Miskolcon. Magyar, német, angol, francia és cseh nyelvű lemez, írott szöveg tá- lálható egy-egy kötetben, valamint szép illusztrációk is. A lemez szövegét magyaros muzsika kíséri.

A lány evett. Jóízűen ropogtatta a sós uborkát s óvatos kortyokkal bort ivott a húsrá.

— Még ma este elutazik? — kérdezte a férfi, s a százast letette az asztalra. Felírta a címét egy noteszlapra. — Ha megérkezik, majd megküldi.

A lány eltette a pénzt. Megtörölte száját, ivott.

— Elutazom. Még ma el akarok innen utazni!

— Igaza van — mondta a férfi, miközben megtöltötte a kávéfőzőt és töltött a poharakba.

— En már vacsoráztam — nézett bocsánatkérően a lányra.

— De maga csak egyen nyugodtan... Mint otthon... csupán nyolc óra múlt, és a legközelebbi vonatja fél egykor indul.

A lány jókedvűen mosolygott. — Nagyon kedves. Hogy köszönjem meg?

— Nincs mit köszönnie. A pénzt kölcsön adtam; a haza- it meg szívesen.

Míg a feketére vártak, hallgatták a rádió tánczenéjét.

— Ilyenkor sugározzák a legjobb tánczenét — kedves- kedett a férfi. — Nem szokta hallgatni?

— Nem! Nincs rádióm.

— Otthon sincs?

— Kicsi. És már nagyon régi.

Az egyszerű, erős szövetroha is a lány szegénységéről vallott.

— Otthon talál magának munkát? — kérdezte kis hall- gatás után a férfi. Már döntött magában: segít a lánynak és semmi más nem akar. A tiszta és átható tekintete miatt.

Úgy érezte, megzavarná, foltot ejtene ezen a tekinteten, és ezt néha, újra látná, mely bizonyára elrontaná jókedvét.

— Nyáron mindig van munka mifelénk. Ha máshol nem, hát a gyárban. Ott biztosan találók.

A férfi arra gondolt, kevés lesz az a pénz a lánynak. Lehet, hogy sok testvére van, a szülei meg keveset keresnek, s nem számíthatnak rá. Tudta, hogy milyen értéke van a pénz- nek ott, ahol keveset látnak belőle.

Kivette kabátja belső zsebéből a pénzes borítékot. Min- dig itt tartotta a pénzt, így nehezebben vesztetheti el.

találta a kék borítékot. Kivette pén- zét, megszámolta. Ezernyolcszázhusz volt.

Lehetetlen, — gondolta, hiszen ponton- san tudta, hogy ezernyolcszázhusz forintja van. Pénzét min- dig számon tartotta.

Visszapergette a napját. Semmit sem vásárolt. A lakbér- rel még adós, reggel majd kifizeti. Talán a hivatalában? De hisz az előbb, amikor kivette a százast... Igen, akkor még nem érezte, hogy a borítékban hiányzik. Feltétlenül meg- kellett volna éreznie már az előbb is.

A lány ott kuporgott a fotel ölében. Ives lábát felhúzza, állát a térdére támasztotta. Tiszta, átható a tekintete, mint amikor elhatározta a férfi: nem akar semmi mást, csak segí- teni a lánynak, hogy visszajusson szüleihez. „Lehetetlen, hogy éppen ő vegye el” — gondolta a férfi.

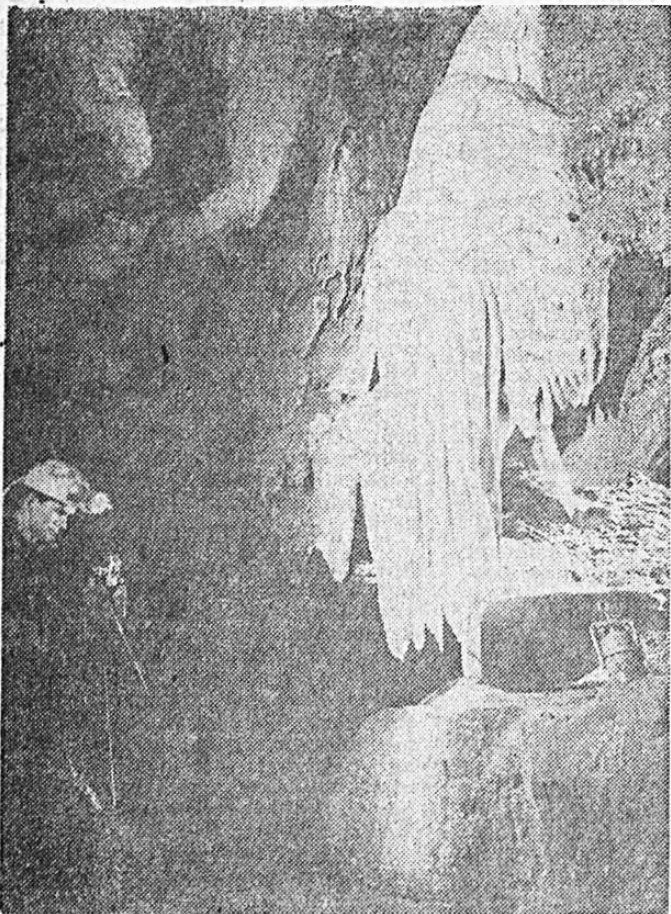
— Ezernyolcszázhusz — számolta ismét. — Érdekes... Magának adtam száz forintot... Ezernyolcszázhusz volt. Hi- ányzik háromszáz... Egyszerűen nem tudom, hová tűnt...

A lány zavartalanul nézett a férfi szemébe. Mint aki kérdezné: „Hát én honnan tudjam?” Csak a szemével kérde- zett. Különböz hallgatott.

A férfi tovább morfondírozott magában. „Hiszen majd mindig bent voltam a szobában. Amíg az ételt behoztam?

Egyedülálló mérések a jósvafői barlangban

Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Ásvány- és Földtani Tanszékének kutató- állomása az aggteleki karsztvíz- dék barlangjainak meteoroló- giai, hidrológiai és geológiai vizsgálatával és ezek kölcsön- hatásának felderítésével fog- lalkozik.

Képünkön a Vass Imre barlang érdekes cseppkőképző- ményeit, a „törülközőt” fényképezte Kutas Tamás, a ku- tatóállomás munkatársa.